

Helyi tanterv a magyar nyelv és irodalom fakultáció tantárgy 11-12. évfolyama számára 2020.

Alapelvek, célok és feladatok

Az alábbi tanterv célja, hogy iskolánk azon tanulóit, akik gimnáziumi tanulmányaik utolsó két évére, azaz a 11-12. évfolyamra a magyar nyelv és irodalom fakultációt választották, felkészítse az emelt szintű érettségi vizsga eredményes letételére. A heti két, és így a **11. évfolyamon 36 hét alatt 72, a 12. évfolyamon pedig 30 hét alatt összesen 60 tanórán** a tanult irodalom és nyelvtan tananyag ismétlése, elmélyítése és kiegészítése történik, mindez a tantárgy részletes vizsgakövetelményeiben leírt kompetenciákkal, ismeretkörökkel és fogalmakkal összhangban.

Speciális feladat az emelt szintű érettségi írásbeli vizsga feladattípusainak gyakorlása, illetve a 12. évfolyamon a második félévben a központilag kiadott szóbeli témakörökkel kapcsolatos felkészülés segítése, lehetőség szerint pedig végül – főként a szóbeli – vizsgaszituáció szimulálása.

A tanterv elkészítésekor és természetesen annak tanmenet formálásakor és tanításakor is nehézség, hogy irodalomból a tananyag sajátos módon strukturálódik. Az emelt szinthez kiindulópontként szolgáló középszintű érettségire felkészítő alapórákon 11-12. évfolyamra marad a XIX. század második felétől a XX. századon át napjainkig ívelő irodalomtörténeti ismeretek és alkotók munkásságának bemutatása, amely anyagrész terjedelménél, súlyánál és a vizsgákon betöltött szerepénél fogva az utolsó két gimnáziumi évben különleges terhet ró diákra és tanárra egyaránt. Mivel a fakultációs órákon az irodalomtörténeti ismeretek előrehozása az összefüggések ismeretében nem célszerű, és túl sok időt venne el az ismétléstől, ismeretbővítéstől, ezért a tanterv kidolgozásakor ezt a nehézséget figyelembe kellett venni. Ez meghatározza a tanterv tartalmát és szerkezetét. Az egyes témakörök később, a tanmenet formálás során az adott évfolyamon a tanár által meghatározott sorrendben és óraszámokban is követhetik egymást, kivéve természetesen az emelt szintű szóbeli vizsga 12. évfolyam második félévében tárgyalandó tételeit.

Követelmények

A középszinthez képest csak a kompetenciák közül a fogalomhasználat terén van eltérés:

- Fogalmak értelmezése, meghatározása, összehasonlítása történeti kontextusokban is
- Fogalmak változó érvényességéből következtetések megfogalmazása (pl. a köznyelvi norma alakulása, az irodalmiság fogalmának változásai)

A többi eltérés az egyes ismeretkörökön belül található.

Emelt szinten a középszintű tananyag ismerete is elvárás. Helyi tantervünk ezért az ismeretköröknek csak az emelt szinten elvárt többletét tartalmazza.

A részletes követelmények fejezeteinek számozása az érettségi követelmények témaköreit követi, tehát nem sorrendiséget jelöl. A tananyag beosztása az alapórai ismeretekhez igazodik.

A témakörökre fordított óraszámok:

11. évfolyam:

Tematikai egység	A témakör óraszám
1. Kommunikáció	4
2. Digitális kommunikáció	3
3. A nyelvi rendszer	7
4. A szöveg	4
7. Világirodalom, korszakok, stílustörténet	10
8. Életművek	12
9. Portrék	8
10. Látásmódok	4
11. Műfajok, poétika	12
12. Ismétlés, számonkérés	8
Összesen:	72

12. évfolyam:

Tematikai egység	A témakör óraszám
1. Stílus és jelentés	5
2. Ember és nyelvhasználat	3
3. A retorika alapjai	3
4. A magyar nyelv története	4
4. Világirodalom, korszakok, stílustörténet	4
5. Életművek	6
6. Portrék	4
7. Látásmódok	4
8. Témák, motívumok	4
9. Emelt szintű szövegalkotás	6
10. Emelt szintű szóbeli tételek	10
11. Ismétlés, számonkérés	7
Összesen:	60

11. évfolyam

Magyar nyelv

I. Kommunikáció
A nyelv mint kommunikáció <ul style="list-style-type: none">
- A kommunikáció folyamata.
- A kommunikáció tényezői.
- A kommunikációs cél és funkció.
- A kommunikáció univerzális jellege.
- A kommunikáció fogalmának interdiszciplináris jellege.
- Néhány példa a különféle társadalmak és kultúrák jelrendszereinek eltéréseire (pl. a folklór, az utca, az elektronikus kommunikáció jelrendszere). - A nyelvi és nem nyelvi kommunikációs normák kultúránkénti eltérései példák alapján.
Pragmatika <ul style="list-style-type: none">
- A nyelv működése, a nyelvhasználat különböző kontextusokban, különböző célok elérésére.
- Együttműködési elvek.
Nyelvi és vizuális kommunikáció <ul style="list-style-type: none">
- A vizuális és a nyelvi jel, a vizuális és a nyelvi kommunikáció.
Személyközi kommunikáció <ul style="list-style-type: none">
- A közvetlen személyközi kommunikáció. - Az írott és az elektronikus tömegkommunikáció különbségei.
Tömegkommunikáció <ul style="list-style-type: none">
- Tájékoztató és véleményközlő műfajok.
VIII. Digitális kommunikáció
A digitális kommunikáció ismérvei <ul style="list-style-type: none">
- Az internetes információ megbízhatósága, hitelessége: a plágium és az adatvédelem.
Digitális szemléltetés <ul style="list-style-type: none">
- Digitális eszközök, grafikus szerkesztők használata a retorikai szövegek alkotásában.
Az elektronikus írásbeliség és a világháló hatása a szövegre, szövegek a médiában <ul style="list-style-type: none">
- Digitális formájú szövegek alkotása, multimédiás kiegészítések használata.
- Az írott és az elektronikus tömegkommunikáció szövegtípusait elkülönítő nyelvi és nem nyelvi tényezők.
- Médiaközlések elemzése (pl. hír, kommentár, tudósítás, interjú, cikk, glossza, ismeretterjesztő szöveg): tartalmi, szerkezeti és szövegformálási kritériumai, nyelvhasználati, hatásbeli sajátosságai.
- A hagyományos és az új elektronikus média publicisztikai és tájékoztató műfajai.
IV. A nyelvi rendszer
A nyelv mint jelrendszer <ul style="list-style-type: none">
- A jelnyelvek.
Hangtan <ul style="list-style-type: none">
- Hangtani ismeretek: a magyar hangállomány ismerete, a hangok alapvető képzési, ejtési jellemzői. - A magyar hangrendszer nyelvjárási eltéréseinek megfigyelése

- A magyar hangrendszer néhány nyelvtörténeti vonatkozása.
Alaktan és szótan
- Alaktani sajátosságok: a szótó, a szóelemek szerepe és funkciója, kapcsolódási szabályaik.
- A szavak szófaji rendszerbe sorolásának kritériumai, hagyományai, egy lehetséges szófaji rendszer bemutatása.
- Szófajváltás, többszófajúság, átmeneti szófajok.
A mondat szintagmatikus szerkezete
- A vonzat.
Mondattan
- Az egyszerű és összetett mondatok típusainak felismerése.
- Mondatok elemzése szerkezeti vázlattal.
- Rendszermondat, szövegmondat.
- A szinteződés, tömbösödés a mondatban.
- Mondatvariánsok közötti különbségek értelmezése (pl. a stílusérték szempontjából).
V. A szöveg
A szöveg és a kommunikáció
- A szövegek jellemzőinek rendszerezése.
A szöveg szóban és írásban
- Szövegek alkotása a tájékoztató, érvelő, meggyőző, vitázó közlésformák néhány összetettebb műfajában.
- Érvelő esszék írása.
A szöveg szerkezete és jelentése
- A szövegértelem összetevői: a pragmatikai, a jelentésbeli és a nyelvtani szintek.
- Az elsődleges és másodlagos, mögöttes jelentés.
- Szövegkohézió: téma-réma, topik, fókusz, kulcsszó.
- A szövegmondat.
- Nyelvtani tényezők a szöveg jelentésének megteremtésében: kötőszó, névmás, névelő, határozószó, előre- és visszautalás, egyeztetés.
Szövegértelmezés
- A téma értelmezése tudományos szövegekben. - A szöveg és a szöveget kiegészítő nem szövegszerű elemek (kép, ábra, táblázat, tipográfia) kapcsolata.
Az intertextualitás
- A szövegek transzformációi: pl. mém.
Szövegtípusok
- Szövegtípusok: monologikus, dialogikus és polilogikus; beszélt, írott, elektronikus; spontán, tervezett.
- Közlésmódok: elbeszélő, leíró, érvelő.
- Ismeretterjesztő, szépirodalmi és egyszerűbb tudományos szövegek elemzése (pl. a címzettek, a téma, a szóhasználat, a megszerkesztettség szempontjából).

Irodalom

I. Életművek a magyar irodalomból – kötelező szerzők
Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Jókai Mór, Arany János, Mikszáth Kálmán, Herczegh Ferenc <ul style="list-style-type: none">
- Az életút, az életmű legjelentősebb tényei.
- Kronológiai és topográfiai tájékozottság, a szerzők jellegzetes regionális, kulturális kötődései, a pályakép főbb jellemzői.
- A pályaszakaszokat jellemző főbb témák, kérdésfeltevések.
- A pályaképre ható irányzatok és szellemi kötődések, világirodalmi párhuzamok.
- Kötetek, ciklusok, témák, motívumok.
- Tájékozottság a korszakban, a kortársak között (pl. Jókai és kora),
- A művek hatása, fogadtatása egy-két példa alapján. - A szerző utóélete, helye és hatása az irodalmikulturális hagyományban.
- A művekben felvetett kérdések néhány etikai, történeti, lélektani, társadalmi, továbbá gondolati, filozófiai, esztétikai vonatkozása.
- Különböző kritikák, interpretációk.
II. Szerzők, művek, korszakok a régi magyar irodalomból a 18. sz. végéig – választható szerzők
<ul style="list-style-type: none">
- Az életút, az életmű legjelentősebb tényei.
- Kronológiai és topográfiai tájékozottság, a szerzők jellegzetes regionális, kulturális kötődései, a pályakép főbb jellemzői.
- A pályaszakaszokat jellemző főbb témák, kérdésfeltevések.
- A pályaképre ható irányzatok és szellemi kötődések, világirodalmi párhuzamok.
- Kötetek, ciklusok, témák, motívumok.
- A művek hatása, fogadtatása egy-két példa alapján. - A szerző utóélete, helye és hatása az irodalmikulturális hagyományban.
- Kritikák, interpretációk.
- Műfaji, kifejezőmódbeli, tematikai sajátosságok a korszak szellemi irányzataival, a korstílussal való összefüggésben.
- A művekben felvetett kérdések néhány etikai, történeti, lélektani, társadalmi, továbbá gondolati, filozófiai, esztétikai vonatkozása.
- A művek fogadtatása, hatása, utóélete az irodalmikulturális hagyományban egy-egy példával.
VI. Művek a világirodalomból
<ul style="list-style-type: none">
- A középszinten kimaradó korszakok: a középkor, a reneszánsz, a felvilágosodás,
- A korszak jellemzőinek és egy-két kiemelkedő képviselőjének vagy alkotásának bemutatása.
- Művek értelmezése a korszak szellemi irányzataival, a korstílussal való összefüggésben is (pl. műfaji sajátosságok, a téma, a kompozíció összefüggései, a lehetséges és szükséges stíluskorszakbeli, stílustörténeti vonatkozások).
VIII. Az irodalom határterületei VAGY Regionális irodalom

- Az olvasmányok iránti tömegszükséglet és a művészi színvonal / minőség összefüggései.
- „Magas” (elit) művészet és a tömegkultúra viszonyának problémája egy korszakban.
- Könyvnyomtatás, sajtó, irodalom (pl. a folytatásos regény jelentősége és példái).
- Egy-egy jellemző nézet az irodalomolvasás szellemi, lelki motivációiról.
- Az irodalom felhasználása, praktikus használata (pl. gyógyító használata: olvasásterápia; alkalmi költészet: köszöntők, ünnepi versek).
- Az irodalmi ismeretterjesztés főbb nyomtatott és elektronikus műfajai (pl. könyvismertetés, ajánlás, kritika); valamint digitális formái (pl. internetes folyóiratok, könyvkínálat).

12. évfolyam

Magyar nyelv

VII. Stílus és jelentés
Szóhasználat és stílus
<ul style="list-style-type: none"> - A szóhasználat nyelvtani, jelentésbeli és stílári kötöttségei. - Stílusparódia.
A szójelentés
<ul style="list-style-type: none"> - A hangalak és jelentés viszonya, jelentésmező. - Motivált és motiválatlan szavak. - A szójelentés változásai. - A jelentés szerepe a nyelvi szerkezetek kialakításában. - A szórend jelentésváltozatainak megfigyelése, hatásértelmezés.
Stílus eszközök
<ul style="list-style-type: none"> - Az alakzatok különböző típusainak ismerete. - A szókészlet stilisztikája (pl. archaizálás, evokáció). - Az íráskép stilisztikai hatásai. - Egyéni szóalkotások stilisztikai hatásai. - Összetett képrendszerek, képi hálózatok, jelképrendszerek.
Stílusréteg, stílusváltozat
<ul style="list-style-type: none"> - Nem irodalmi és szépirodalmi szövegek stílusának összehasonlítása. - Nem irodalmi és szépirodalmi szövegek stílushatásának komplex értékelése. - A stílus és norma koronkénti változatai – néhány példa bemutatásával.
III. Ember és nyelvhasználat
Ember és nyelv
<ul style="list-style-type: none"> - A nyelv szerepe a világról formált tudásunkban. - Korlátozott kódú nyelvek: gesztusnyelvek, jelnyelvek. - - Az emberiség információs forradalmi. - A nyelv és a kultúra viszonya.
Jelek és jelrendszerek
<ul style="list-style-type: none"> - A nyelvi jel sajátosságai. - A jeltípusok.

<p>Általános nyelvészet</p> <ul style="list-style-type: none"> - A nyelvek egyező és eltérő tulajdonságai, nyelvtipológia, főbb nyelvtípusok és jellemzőik (agglutináló, izoláló, flektáló).
<p>Nyelvváltozatok</p> <ul style="list-style-type: none"> - Egy adott nyelvjárási terület és a nyelvi norma eltérései.
<p>Nyelv és társadalom</p> <ul style="list-style-type: none"> - A kétnyelvűség, kettősnyelvűség, kevert nyelvűség fogalma és kérdései.
<p>Nyelv és politika, nyelv művelés</p> <p>A nyelv művelés szerepe az új nyelvi fejlemények, jelenségek értelmezésében.</p>
<p>VI. A retorika alapjai</p>
<p>A nyilvános beszéd</p> <ul style="list-style-type: none"> - A retorika jelentősége és alkalmazása. <p>A retorika mint a szónoklás tudománya.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Néhány történeti értékű és jelenkori szónoki beszéd retorikai eszközei és esztétikai hatása. - A szójáték és a retorika.
<p>Érvelés, megvitátás, vita</p> <ul style="list-style-type: none"> - A szónok tulajdonságai, feladatai. - A cáfolat módszerei. <p>Az előadás szemléltetésének módjai (bemutatás, prezentáció).</p> <ul style="list-style-type: none"> - A hatásos meggyőzés és véleménynyilvánítás nyelvi (mondat- és szövegfonetikai eszközök) és nem nyelvi kifejezésbeli eszközei a különféle szövegműfajokban, az audiovizuális és multimédiás közlés különböző formáiban. - A hivatalos felszólalás, hozzászólás különböző helyzetekben.
<p>II. A magyar nyelv története</p>
<p>A nyelv mint történeti képződmény</p> <ul style="list-style-type: none"> - Szinkrón és diakrón kutatási módszer. - Összehasonlító nyelv szemlélet: nyelvünk helye a világban.
<p>A magyar nyelv rokonsága</p> <ul style="list-style-type: none"> - A 19. század versengő elméletei, az utóbbi évtizedek törekvései a származási modellek felülvizsgálatára („család” és „fa” metaforák kritikája, illetve újabb régészeti és más segédtudományok kutatásai stb.)
<p>Nyelvtörténeti korszakok</p> <ul style="list-style-type: none"> - Az ősmagyar, az ómagyar, a középmagyar korszak, az újmagyar kor jellemzőinek és nyelvtörténeti folyamatainak részletesebb ismerete. - A nyelvtörténeti korszakokat jellemző változások néhány példája a hangrendszerből, a nyelvtani rendszerből. - Az életmód, a történelem és a szókincs néhány összefüggése, anyagi és szellemi műveltség megjelenése a szókészletben néhány példával. - Nyelvtörténeti-nyelvtudományi kézikönyvek (pl. <i>A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára – TESZ</i>). - A nyelvújítás története, hatása, értékelése, az ortológus–neológus vita főbb állomásai és szereplői, a magyar nyelv sztenderdizációja.

- Néhány szöveg nyelvi szempontú bemutatása a régi magyar irodalomból (pl. *Pázmány Péter, Mikes Kelemen írásai*).

A magyar nyelv szókészletének alakulása

- A szókincs jelentésváltozásának főbb típusai, tendenciái.

Irodalom

I. Életművek a magyar irodalomból – kötelező szerzők

Ady Endre, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, József Attila

- Az életút, az életmű legjelentősebb tényei.
- Kronológiai és topográfiai tájékozottság, a szerzők jellegzetes regionális, kulturális kötődései, a pályakép főbb jellemzői.
- A pályaszakaszokat jellemző főbb témák, kérdésfeltevések.
- A pályaképre ható irányzatok és szellemi kötődések, világirodalmi párhuzamok.
- Kötetek, ciklusok, témák, motívumok.
- Tájékozottság a korszakban, a kortársak között (pl. Jókai és kora),
- A művek hatása, fogadtatása egy-két példa alapján. - A szerző utóélete, helye és hatása az irodalmikulturális hagyományban.
- A művekben felvetett kérdések néhány etikai, történeti, lélektani, társadalmi, továbbá gondolati, filozófiai, esztétikai vonatkozása.
- Különféle kritikák, interpretációk.

III. Portrék, metszetek, látásmódok a 19-20. sz. magyar irodalmából – választható szerzők

IV. Metszetek a 20. századi délvidéki, erdélyi, felvidéki és kárpátaljai irodalomból - választható szerzők

- Kronológiai és topográfiai tájékozottság, a szerzők jellegzetes regionális, kulturális kötődései, a pályakép főbb jellemzői.
- A pályaszakaszokat jellemző főbb témák, kérdésfeltevések.
- A pályaképre ható irányzatok és szellemi kötődések, világirodalmi párhuzamok.
- Kötetek, ciklusok, témák, motívumok.
- A művek hatása, fogadtatása egy-két példa alapján. - A szerző utóélete, helye és hatása az irodalmikulturális hagyományban.
- Kritikák, interpretációk.
- Tájékozottság a korszakban, a kortársak között (pl. Berzsenyi és Kazinczy, Berzsenyi és Kölcsey), az irodalmi hagyományban (pl. az antik hagyomány Berzsenyi, Kosztolányi, Radnóti költészetében). - Műfaji, kifejezésmódbeli, tematikai sajátosságok a korszak szellemi irányzataival, a korstílussal való összefüggésben.
- A művekben felvetett kérdések néhány etikai, történeti, lélektani, társadalmi, továbbá gondolati, filozófiai, esztétikai vonatkozása.
- A művek fogadtatása, hatása, utóélete az irodalmikulturális hagyományban egy-egy példával.

V. Művek a kortárs magyar irodalomból

- Nyomtatott szöveg, digitális közlés.
- Tájékozódás a kortárs irodalmi nyilvánosságban (*pl. antológiák, irodalmi ismeretterjesztés, könyvhét, online irodalmi programok, események*).
- A művek hatása, fogadtatása – egy-két példa alapján.
- Kritikák, interpretációk.
- A művekben felvetett kérdések néhány etikai, történeti, lélektani, társadalmi, továbbá gondolati, filozófiai, esztétikai vonatkozása.

VI. Művek a világirodalomból

- A középszinten kimaradó korszakok: avantgárd és a 20. század első fele, a 20. század második fele és kortárs világirodalom.
- A korszak jellemzőinek és egy-két kiemelkedő képviselőjének vagy alkotásának bemutatása.
- Művek értelmezése a korszak szellemi irányzataival, a korstílussal való összefüggésben is (*pl. műfaji sajátosságok, a téma, a kompozíció összefüggései, a lehetséges és szükséges stíluskorszakbeli, stílustörténeti vonatkozások*).

VII. Színház és dráma

- Az epikus dráma. Az abszurd dráma. - Egy 20-21. századi magyar dráma.
- Az adott mű színpadi előadása mint az interpretáció eszköze (*pl. színpadi megjelenítések összehasonlítása*).
- Memoriter szöveghű és kifejező előadása. - A művekben felvetett kérdések néhány etikai, történeti, lélektani, társadalmi, továbbá gondolati, filozófiai, esztétikai vonatkozása.